

שאלות הלכה למעשה המתעוררות מתוך לימוד בכיתה

שמעתין – גיליון 11

שאלה

האם יש לנהוג כבוד או קדושה במחברת תורה, ואיך יש לנהוג במחברת שנתמלאה?

תשובה

ביורה דעה סימן רפ"ב סעיף ה' פסק וזה לשונו: אין זורקין את כתבי הקודש ואפילו הלכות ואגדות ואסור להפוך אותן, על פניהם וכשמצאו כן צריך להפכן, וב"בית לחם יהודה" (ממפרשי הש"ע על הדף) שם כתב וז"ל: ספרים הנדפסים יש להם קדושה כספרים הנכתבים בקולמוס ואין לשרוף ולאבד כתבי הקודש ופירושיהם; בין כתבי קודש שבכתב ובין כתבי קודש שבעל פה; ואפילו אם מכוון לומר: שריפתם הם גניזתם, אלא יגזם במקום שלא יבואו להיזרק אנה ואנה. ע"כ. אך בגיליון מהרש"א בסעיף י' כתב וז"ל: נותנים אותו בכלי חרס וקוברין אותו; בתשובת כנסת יחזקאל כתב דכלי חרס (שאינו נרקב בתוך האדמה) לאו דווקא שהוא הדין כלי עץ (הנרקב ברבות הימים); ועיין שם בתשובה שאחרי זאת, שחכם אחד חלק עליו, ועיין שם דחכם אמד התיר בנתרבו עלים מכתבי קודש לשרפם ולשרוף אפרם בכלי כרס אצל תלמיד חכם, (ודעת כנסת יחזקאל דאסור, רק אם אי אפשר בכלי חרס יקברם בכלי עץ) ודווקא לשרוף בצנעא, ובספר תורה דאינו מצוי בריבוי ויכול לגנוז ודאי אסור לשרוף, עכ"ל.

שאלה

שמא הדברים אמורים רק בספרים מודפסים שהכתב שלהם הוא ככתב ספר תורה "אשורי", אבל לא במחברות הכתובות בכתב שאין בו קדושה, ובמחברות אלה אולי אין צורך לנהוג קדושה?

תשובה

ביורה דעה סימן רע"א בפתחי תשובה סעיף קטן כ' כתב וז"ל: ...דספרי קודש הנדפסים בכתב רש"י (שגם הוא אינו ככתב ספר תורה), ואפילו בלשון חול חלילה לנהוג בהם שום בזיון, כי קודש הם מצד העניין בהם ומצד התכלית שהיא ללמד דברי תורה או מוסר וכו' עד כאן.

סיכום

על כן נראה לי הלכה למעשה שצריך לאסוף תמיד מן התלמידים את כל המחברות ודפי הבחינות שלהם שכתוב בהם דברי תורה, ולקבור אותם בגינת בית הספר. וטוב לעטוף אותם בעטיפת ניילון שלא יראו בקבורתם משום מאבד בידים, וזה כעין קבורה בכד של חרס. על כל פנים יש למנוע מלזרוק מחברות שכתובים בהם דברי תורה, כי זהו דרך ביזיון.

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

שאלה

כיוון שיש לנהוג כבוד במחברות תורה, האם מותר אגב התיבה למחוק בהם כדי לתקן דברים הטעונים תיקון?

תשובה

ב"ורה דעה סימן רע"ו סעיף י"א כתב וז"ל: נדבקה אות לחברתה באותיות השם יש לו לגרדו. הג"ה: דיו שנשפכה על השם מותר למוחקו כדי לתקן דאין זה דרך מחיקה רק דרך תיקון. ע"כ. משמע מדברי רמ"א דכל מחיקה על מנת לתקן אין בה איסור אפילו במחיקת השמות הקדושים. אבל בבית יוסף שם מביא בשם הר"י אסקנדרני שגם מוחק על מנת לתקן אסור, ובדיו שנשפכה, על השם מותר למחוק מפני שמיד כשנשפך הדיו, נשחתה צורתו של השם ותבטלה קדושתו וצריך לומר לדברי רמ"א שהואיל ובתחילה נכתב מתוקן וגם עכשיו אפשר להחזיר אותו לתיקונו על ידי מחיקת הדיו שבפנים האות וסביבה, דבר שאינו נחשב לכתובה, קדושת האות, עדיין עליה, ואסור למחוק אותה, אלא שהולכים בזה אחר כוונתו שהיא על מנת לתקן. אבל לפי דעתו של הר"י אסקנדרני כל זמן שקדושת האות לא נתבטלה אסור למחוק אותה גם על מנת לתקן.

ובהלכות יסודי התורה פרק ו' הלכה ה', ז"ל שאר הכינויים שמשבחים בהם את הקב"ה כגון חנון ורחום הגדול הגיבור והנורא הנאמן קנא וחזק וכיוצא בהם הרי הן כשאר כתבי הקודש ומותר למוחקן. ובספר החינוך פרשת ראה במצות לא תעשה: שלא נאבד ונמחה את הדברים ששם הקב"ה נקרא עליהם כגון בית המקדש וספרי הקודש ושמותיו היקרים ב"ה. וכו' וכו' מדיני המצווה וכו' וכו' שאר הכינויים שמשבחים בהם השם כגון רחום וחנון וכו' הריהן כשאר כתבי הקודש שמותר למוחקן לצורך שום דבר ע"כ. ואני רואה סתירה בין דברי הרמב"ם לדברי החינוך שלדברי הרמב"ם אין איסור מחיקה כלל בכתבי הקודש אבל לדברי החינוך נכלל במפורש "בית המקדש וספרי הקודש ושמותיו היקרים" באיסור לאו, אלא ששמות הקודש כתבי הקודש אינו אסור אלא דרך השחתה כפי שכתב אח"כ על בית המקדש, שהסותר אפילו אבן אחת דרך השחתה מן המזבח או מן ההיכל או מן העזרה חייב מלקות. ואפשר לומר דלהרמב"ם גם מחיקת השם אינו אסור אלא כשהוא מוחק דרך השחתה ונלמד מחיקת ה' מנתיצת המזבח וכל שהוא מוחק על מנת לתקן אין בו איסור וכדברי רמ"א וכמו שהדעת נותנת שמה שציוותה תורה בשם עבודה זרה להשחיתו זהו שאסרה בשמות של קודש. אלא שהואיל ולמד בעל החינוך מסברא שגם כתבי הקודש דינם כמקדש ואסור להשחית אותם, הוכרח לומר שמחיקת שם הקודש אסורה גם שלא בדרך השחתה שאם לא כו מה בין מחיקת השם למחיקת שאר הדברים. וברמב"ם שם הלכה ח': כתבי הקודש כולן ופירושיהן וביאוריהן אסור לשורפן או לאבדם ביד והמאבדן ביד מכין אותו מכת מרדות ע"כ ובחינוך שם, כל כתבי הקודש ופירושיהם בכלל איסור זה מדברי סופרים לאבד כתבי הקודש היינו דרך השחתה אבל למחוק לשם תיקון לא אסרו כלל, אך לדברי ספר החינוך דרך השחתה אסור מן התורה גם בשאר כתבי הקודש, אם כן מה שאסרו למחוק הוא גם שלא כדרך השחתה.

סיכום

הואיל ואיסור מחיקת דברי תורה שאינם כתובים בכתב של ספר תורה אינו אלא מדרבנן, כדברי האחרונים, אפשר לסמוך על דברי רמ"א שמחיקה על מנת לתקן מותרת. ומכל מקום נראה לי שמוטב שלא למחוק במוחק שהדברים שהיו כתובים לפני כן לא יהיו ניכרים כלל, אלא יעביר קו על הכתוב או יכניס את הכתוב בסוגריים, שהמלים לא יהיו מחוקות, שהרי גם במה שכתב לראשונה יש משום קדושה שגם זה דברי תורה, אלא שיש

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

עכשיו בדעתו לכתוב במקום הכתוב מלים אחרות מתוקנות יותר ומתאימות יותר, אבל אם מה שכתב לראשונה משובש לגמרי, מותר גם למחוק דבר שאינו מדברי תורה.

שאלה

הכינויים השכיחים בראשי תיבות: בס"ד, בע"ה, ב"ה, ה', ד', הקב"ה ועוד, האם צריך לנהוג בהם קדושה יתירה מאשר בשאר כתיבה של דברי תורה?

תשובה

ביורה דעה סימן רע"ו סעיף י' כתב "בית לחם יהודה" (מן המפרשים על הדף) ז"ל: בא"ח כתב אם נכתב השם בכתיבה גסה או בכתיבת משייט או אפילו בכתיבה של גויים או מצויירים במשי על ידי תפירה אסור למוחקו. כתב בספר אות אמת שראוי למי שירא שלא למחוק אפילו כשכתב "הקב"ה" בראשי תיבות כזה עכ"ל. והדברים מתמיהים שהרי בדברי הרמב"ם והחינוך שהובאו למעלה מפורש שאין הכינויים רחום וחנון וכו' חמורים יותר מאשר שאר כתבי הקודש ויש לנהוג בהם כמו בשאר כתבי הקודש, היינו, כשכתב את הכינויים במלים מפורשות ולא בראשי תיבות. והלא דברים קל וחומר ומה ראשי תיבות של שמות, אינם נמחקים מותר למחוק כמו שכתב שם בשולחן ערוך "שד" מש-ד-י, ו"צב" מצבאות, ראשי תיבות מכינויים על אחת כמה וכמה. ומפורש בסעיף י"ג והג"ה ויש נזהרים אפילו במלת שלום שלא לגמור כתיבתה, היינו כדי שלא יצטרך להיזהר אחר כך מלהשליך את המכתב. וזה במלה "שלום" שלדעת תוספות הוא מן השמות שאינם נמחקים, וגם בזה כתב הש"ך בסעיף קטן ט"ז שמותר לכתוב שלא בראשי תיבות. ושם כל זה לעניין שלא יהא חייב בשמירה יתירה אבל לאבד ביד אולי יש ליזהר. ובוודאי שכל תוספת כבוד ויראה עד לאין שיעור ראויה ומחויבת לכבוד שמו של הקב"ה, אבל מעיקר הדין מפורש הדבר שיש לכינויים דין של שאר כתבי הקודש.

שאלה

כתב על הלוח בכיתה דברי תורה לשם לימוד, האם מותר למחוק כדי לפנות את הלוח לכתוב עליו דברים אחרים?

תשובה

מחיקה זו של הלוח חמורה יותר ממחיקה במחברת, שהרי שם הוא מוחק דבר שנכתב בשיבוש כדי לכתוב במקומו דבר מתוקן, ועוד הרי הוא יכול להעביר קו על הכתוב כמו שאמרנו למעלה או להכניס בסוגרים שאינו מוחק ממש. אבל על הלוח נכתבו דברים נכונים והוא בא למחוק אותם לא לצורך גופם כי אם לצורך מקומם. אך בסימן רפ"ג בפתחי תשובה סעיף קטן ב' מתיר למחוק מן הלוח וז"ל שכיוון שעבר זמן פרשה זו הווי כהיכל שצריך תיקון שמותר לסתרו ולבנותו. ומכל מקום יזהרו שלא יכתבו אזהרות על הלוחות, ואם אירע שכתבו אסור למחוק אפילו לצורך כתיבת פרשה אחרת.